

**ČESKO-IRSKÉ KULTURNÍ STYKY
V DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ**

Daniel Samek

Prague
Centre for Irish Studies
Charles University
2012

Copyright © Daniel Řehák-Samek, 2012
English translation © Ondřej Pilný, 2012

Published by Centre for Irish Studies, Charles University, Prague.
Centre for Irish Studies, Department of Anglophone Literatures and Cultures, Faculty of
Arts, Charles University, Nám. J. Palacha 2, 116 38 Prague 1, Czech Republic
http://ualk.ff.cuni.cz/irish_studies

All rights reserved. This book is copyright under international copyright conventions. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission from the copyright holders. Requests to publish work from this book should be directed to the publishers.

Cover image: H.E. Donal Hamill, Mrs. Bernadette Hamill, and Mr. Václav Havel at the opening of an exhibition on the life and the work of Samuel Beckett, Charles University, Prague (the Karolinum building), April 2006. Reproduced by permission of the Embassy of Ireland to the Czech Republic.

Printed in the Czech Republic by HRG, s.r.o., Litomyšl.
Typeset by OP.

Not for resale.

The present study was supported from a grant awarded by the Department of Foreign Affairs, Ireland to the Centre for Irish Studies, Charles University, Prague.

The author wishes to express his sincere gratitude to Věra Čapková, Frederick O'Callaghan, Ondřej Pilný, and the Embassy of Ireland to the Czech Republic; without their generous assistance and support, this project would not have been accomplished.

ISBN 978-80-260-1117-0

ČESKO-IRSKÉ KULTURNÍ STYKY V DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Naprostá většina z toho, co se odehrávalo v česko-irských vztazích po roce 1950, bylo na dlouhou dobu určeno politickou a kulturní situací v Československu po komunistickém puči v únoru 1948. Po tomto datu se země ocitla v tuhém nekulturním vazalství Sovětského svazu, jenž hrubě zneužíval své mocenské nadřazenosti a prvotní vděčnosti vůči osvoboditelům z května 1945 diktováním pravidel a norem, jejichž zrůdnost si často nedokázali představit ani jeho přísluhovači z řad československých komunistů. Události roku 1948 byly provedeny lidmi, kteří uvěřili, že účel světí prostředky, a připuštěny mnoha dalšími, kteří z vystrašenosti, které se naučili za Protektorátu, a díky zoufalé naivitě, očekávali, že po porážce fašismu může být budoucnost už jenom lepší a zářivější. Místo toho byla začátkem padesátých let v Československu rychle nastolena situace, kdy se jakýkoli nekontrolovaný styk se západním světem mohl stát příčinou velkých osobních problémů, nebo dokonce uvěznění. Styky s cizinou byly tedy utlumeny jak oficiálně – vycestovat ze země nemohl každý a přísun cizích knih byl rapidně omezen – tak v osobní rovině – předcházení perzekuci přísným korigováním sebe sama – a tak se v českých zemích brzy rozhostila kulturní pustina, která neměla obdoby. I v této situaci se občas děly zázraky, ale těch několik výjimek – často draze vykoupených – může sotva propůjčit příslušnému období být jen zdání normality. Ona „hrůza z prázdna“ trvala s menšími či většími výkyvy prakticky až do roku 1989, kdy došlo k politickému převratu, který vrátil Československou republiku do Evropy. Tehdy už ale nebylo možné navazovat na něco z dřívějška, potom se už musely vztahy se zahraničím budovat znovu.

Diplomat v Dublině

Zástupcem československého státu v Irském státě byl v poválečné době nejprve Karel Košťál, který v Dublinu strávil celou válku v nezaviděném postavení jakéhosi soukromého diplomata a po opětovném zařazení do diplomatického sboru v Irsku jej roku 1947 vystřídal major Pavel Růžička (1887–1961), který si v Irsku vydobyl velmi významné postavení již v druhé polovině třicátých let a jehož úspěchy na poli kulturních a hospodářských styků byly vzhledem k jeho protestanství a protiněmectví naprosto výjimečné. Samotné jeho jmenování bylo provázáno průtahy a silným tlakem komunistické strany proti jeho jmenování, protože Růžička a jeho manželka několikrát veřejně vyjádřili svůj nesouhlas s komunistickou politikou v Československu. Komunistům se navíc nelíbilo to, že Růžička byl důvěrníkem amerického vyslance v Československu, který si všechny informace o situaci v zemi, které se mu snažili komunisté či jejich sympatizanti podstrčit, důsledně ověřoval právě jeho prostřednictvím.¹ Také katolická strana, reprezentovaná ministrem pošt Františkem Hálou, měla pochybnosti, zda je obsazení dublinského vyslanectví nekatolíkem rozumné. Za Růžičkovo jmenování se tak musel důrazně postavit ministr zahraničních věcí Jan Masaryk a všechny podobné výtky odmítnout s tím, že Růžičkovy styky v Irsku jsou nenahraditelné.² A Růžička svého ministra rozhodně nezklamal.

Po únoru 1948 svolal tiskovou konferenci, kde dění v rodné zemi rázně odsoudil a poté, co se jej komunisté pokusili odvolat, zahájil okupaci vyslanectví. Komunisté jej už dříve marně lákali, aby přijel do Prahy podepsat důchodový výměr. Navíc se za něho postavila irská strana, která jej po snaze vyjednat jeho odvolání označila za nepostradatelného a irské Ministerstvo zahraničních věcí prohlásilo, že žádného jeho nástupce nepřijme. Po tom, co byl Růžičkovi v Praze obstaven movitý i nemovitý majetek, zabavil starožitný nábytek na vyslanectví.³ Také učinil rázné kroky na podporu politických utečenců z Československa. Jak například vzpomíná Josef Josten, zaslal do Londýna razítko velvyslanectví, kterým se pak opatrovaly pasy čerstvých

¹ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV (taktické svazky Ministerstva vnitra), sl. 153 nebo sl. 28781.

² Srov. dopis Jana Masaryka Františku Hálovi ze dne 25. dubna 1947, Národní archiv – Chodovec, fond: Londýnský archiv 1939-1945, inv. č. 142. Viz též edici „Veto proti obsazení Dublinu“, in: *Souvislosti* 19, 2008, č. 3, s. 144-145.

³ Archiv Ministerstva zahraničních věcí, osobní složka Pavla Růžičky.

uprchlíků, aby se mohli volněji pohybovat po světě.⁴ Komunisté učinili pokus vyslat na ostrov likvidátory zastupitelského úřadu, ale irská strana jim po skandálu s vykááním papežského nuncia z Československa ostentativně nepovolila vstup.⁵ Česko-irské styky v ranných padesátých letech se tedy na diplomatickém poli brzy omezovaly toliko na trapné tahanice o zabavený nábytek na vyslanectví, přičemž získáním mobiliáře se československá strana snažila zachovat si tvář. To se však komunistům nepodařilo, protože irská diplomacie jejich snahy soustavně sabotovala. Roku 1950 českoslovenští komunisté své zastoupení v Irsku zrušili s odkazem, že napříště se budou irské záležitosti vyřizovat v Londýně. Růžička zabalil vybrané listiny a archiv vyslanectví odeslal do Londýna, díky čemuž se zachoval dodnes.⁶

Růžička se roku 1950 přihlásil soupisem československých občanů odhodlaných pracovat proti komunistům Radě svobodného Československa, která sídlila ve Washingtonu. V chudém Irsku nicméně nemohl očekávat velkou finanční podporu od irské vlády na svůj nespécifikovaný boj s komunismem a musel především vyřešit svou finanční situaci. To se podařilo skrze kulinářské umění jeho manželky Svatavy, která zřídila v kuchyni jimi obývaného domu malou výrobu kontinentálních lahůdek, jež distribuovala pro oblíbený dublinský obchod *Magill's*. Díky tomuto si manželé zachovali jakýsi společenský statut a získali peníze na odebrání československých exilových periodik – kam také hojně přispívali – a také na podporu československých utečenců v internačních táborech v Německu a v Rakousku. O tom všem skvěle vypovídá Růžičkova korespondence s Přemyslem Pittrem, evangelíkem, pacifistou a proslulým československým pedagogem, který byl po únoru 1948 nucen odejít do německého exilu, kde se v padesátých letech staral o čs. utečence v internačních táborech.⁷ Jakkoli byl Růžička zcela pohlcen prací pro československý exil, který si zatím ještě nedokázal ani představit, jak dlouho bude trvat návrat domů, na kulturní styky s irským prostředím navzdory nedostatku času nerezignoval. Jako pravověrný evangelík pravidelně docházel do presbyteriánské kaple na Adelaide Road 18A, kde získával finanční prostředky, které posílal Přemyslu Pittrovi do internačních táborů v Německu. Zde skončila i jeho sbírka knih angloirské

⁴ Josef Josten (podepsáno: J. J.): Odešel diplomat, in: *Čechoslovák XIII*, 1961, č. 36, s. 1-2 + 4, 29. 9.

⁵ National Archives of Ireland, fondy PRES 1/P, 3179, DFA 318/33, Part 1A, DFA 318/50.

⁶ AMZV, fond Zastupitelský úřad Dublin 1929-1950. Viz archivní pomůcku Lea Tlustá: *ZÚ Dublin 1929-1950*. AFMZV, Praha 1981.

⁷ Pedagogické muzeum J. A. Komenského, fond Přemysl Pitter, korespondence přijatá, kr. 40. Srov. též knihu Pavel Kosatík: *Sám proti zlu*. Paseka, Praha / Litomyšl 2009, s. 263.

literatury, z nichž většina byla podepsaná dosud žijícími autory, přičemž knihy byly do táborů zaslány, aby se utečenci měli na čem vyučovat anglicky. V jistém smyslu byl Růžička i nadále chápán jako člen dublinského diplomatického sboru, navštěvoval dublinské kulturní akce, zvláště hudební koncerty, a stýkal se s irskými spisovateli a politiky. Pravidelně dostával vánoční přání od Éamona de Valery. Každé vánoce byl u Růžičků hostem bývalý československý občan irského původu Edward Taaffe (1898-1967),⁸ potomek slavného irského rodu, vnuk mocného ministerského předsedy Rakousko-Uherska a bývalý majitel zámku v Nalžovech (něm. Elischau), kde byla u zámku zbudována zřícenina irského hradu tohoto rodu. Taaffe pomáhal manželům Růžičkovým v komunikaci s jejich rodinami za „železnou oponou“ tím, že dopisy z Irska nebo naopak z Československa byly vždy opatřeny jeho jménem a adresou.⁹ Vdova po majoru Růžičkovi, paní Svatava, přežila svého manžela o dvacet let, stala se důležitým kontaktem pro české exulanty po roce 1968 a její podpora těmto lidem nebyla zanedbatelná.¹⁰

Překladatel v Londýně

Po přerušení česko-irských diplomatických styků převzal zahraničně politickou (a kulturní) agendu týkající se Irska kulturní přidělenec na londýnském vyslanectví Aloys Skoumal (1904-1988), jehož setrvání v tomto úřadě bylo vzhledem k jeho názorům, katolickému vyznání a celkovému kulturnímu zaměření tak trochu malým zázrakem.¹¹ Stalo se tak především kvůli tomu, že československá rozvědka – samozřejmě na povel rozvědky sovětské – využívala československé vyslanectví v Londýně jako důležitou rezidenturu pro Británii a vlastně pro celé Britské společenství. Z tohoto důvodu nedošlo právě na tomto vyslanectví k velkým změnám na postech menších a středních úředníků a byli ponecháni zvláště lidé budící důvěru, lidé s kontakty, protože šlo o to, aby se udržely emocionální vazby získané

⁸ Pedagogické muzeum J. A. Komenského, fond Přemysl Pitter, kr. 40. Viz též Obituary – The Count Taaffe, in: *The Irish Times* 5. 7. 1967, s. 4.

⁹ Podle sdělení pana Radima Donáta, příbuzného paní Svatavy Donátové, manželky Pavla Růžičky. Edward Taaffe si vzal za manželku Irku Grace McLaughlinovou ještě před odchodem z Československa roku 1931.

¹⁰ Karel Bacik: Mrs Svatava Ruzickova, in: *The Irish Times* 21. 3. 1983, s. 13.

¹¹ AMZV, fond ZÚ Londýn, kr. 2. Srov. též Martina Halamová-Jiroušková: Aloys Skoumal a Anglie, in: *Aloys Skoumal (1904-1988). V průsečíku cest české kultury 20. století*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav 2004, s. 52-63.

v předešlých letech. Zdánlivá neměnnost tohoto úřadu měla posloužit k ukolébání britské nedůvěřivosti vůči čs. vyslanectví, které mělo ve špionážním smyslu nahradit vyslanectví sovětské, vůči jehož osazenstvu naopak panovala velká ostražitost. To všechno se ale Skoumala vůbec netýkalo. Skoumalovo setrvání v Británii bylo velmi pravděpodobně opřeno také o mocného přímluvce, a tím byl kreslíř a překladatel Adolf Hoffmeister (1902-1973) z Ministerstva informací, který překladatele na toto místo původně doporučil.¹² A tak mohl Skoumal, v mládí silně ovlivněný katolickým nakladatelem Josefem Florianem ze Staré Říše, celkem nerušeně pokračovat ve svých britských a angloirských studiích, které od té doby tvořily hlavní linii jeho překladatelské činnosti.¹³ Svě znalosti po návratu z Londýna vtělil do několika důležitých překladů irské literatury jako byl *Výbor z díla* Jonathana Swifta (1953) nebo později překlady Joycových děl *Portrét umělce v jinošských letech* (1983), *Dubliňané* (1988) a monumentálního *Odysea* (1976).¹⁴ Skoumal navíc připravil reprezentativní výbor povídek z novějších irských autorů s názvem *Ni králi, ni císaři* (1965), kterým chtěl – jak sám tvrdil – zvrátit čapkovskou „neprobádanost“ ostrova.¹⁵ Antologie byla po vydání rozeslána do mnoha institucionálních a spolkových knihoven v Irsku, a to na základě rozsáhlých konzultací, které překladatel vedl se svými ostrovními kolegy.¹⁶

Skoumal se v průběhu let stal členem *The International Association for the Study of Anglo-Irish Literature* (Mezinárodní asociace pro studium angloirské literatury) a účastnil se také jako diskutér joycovských symposií v Dublinu v letech 1969 a 1977.¹⁷ Navzdory problémům s nedostatkem cizích knih v socialistickém Československu získával vybrané tituly pro svoji

¹² Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Aloys Skoumal, kr. 16.

¹³ Dagmar Blümllová: *Aloys Skoumal – Ironik v české pasti*. Jihočeská univerzita, České Budějovice 2009, s. 87-112, 421-430.

¹⁴ Skoumalův překlad *Odysea* vyšel v omezeném počtu výtisků, nebyl distribuován v knihkupecké síti a stal na dlouho zcela nedostupnou knihou, která měla na černém trhu velkou hodnotu. Je jistě kuriózní, že tato kniha našla podle vyprávění pamětníků své místo také v knihovničkách komunistických funkcionářů, kteří si ji obstarávali kvůli její „kapitalistické zkaženosti“ či spíše kvůli její „pornografické“ pověsti.

¹⁵ Aloys Skoumal: Objevování Irska, in: *Nové knihy* 1965, č. 44, s. 1, 28. 10.; Aloys Skoumal: Irsko v mém srdci, in: *Za novou četbou* 1965, č. 5, s. 15.

¹⁶ Alan R. Eager a Desmond Clarke z Royal Dublin Society mu vysvětlovali nesrozumitelné pojmy a doplňovali biogramy autorů. In: LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 9, 10, 11. Srov. též oznámení o vydání v irských novinách Irish Stories Out in Czech, in: *The Irish Times* 15. 2. 1966, s. 7.

¹⁷ Skoumalovy joycovské materiály viz LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 2, 3, 5, 12, 20, 29-31.

překladatelskou práci nejrůznějšími výměnami s cizinou. Pomáhal mu v tom například americký exulant Rudolf Šturm, který s ním směňoval joycovské publikace za jazykové a jiné slovníky z Československa, přičemž směnný kurs byl Šturmem gentlemany stanoven na základě počtu stránek, nikoli na základě ceny knih, jak navrhoval Skoumal.¹⁸ Existují náznaky, že ke studiu joycovské literatury využíval i případné výjezdy do Francie. Navzdory jeho usilovným snahám o zviditelnění irských témat nebylo mnoho z jeho aktivit nakonec realizováno. V pozůstalosti se například zachovala smlouva na vytvoření desítek slovníkových hesel autorů irské literatury, které měl Skoumal zpracovat pro Encyklopedický institut Československé akademie věd pro dílo, které nikdy nevyšlo.¹⁹

Uprchlíci staří a noví

K československé komunitě – či spíše diaspoře – v Irsku po komunistickém převratu a zejména v padesátých letech patřilo několik významných osobností, které však už dnes až na výjimky nejsou příliš známé. V první řadě mezi ně patří exulanti z časů předválečných, kteří se v Irsku etablovali a zůstali zde, protože se z určitých důvodů nemělo smysl vracet. K těmto patří například německý geofyzik a astronom židovského původu profesor Leo Wenzel Pollak (1888-1964), který žil v Dublinu již od začátku druhé světové války, když po vyhození z Německé pražské university, kde byl přednostou geofysikálního ústavu, utekl z Prahy před nacisty a nalezl práci v dublinském astronomickém ústavu.²⁰ Jakkoli za druhé světové války pravidelně navštěvoval akce pořádané Karlem Košťálem v Dublinu, je velmi pravděpodobné, že po vyhnání Němců z Československa po válce byly jeho styky s ostatními Čechoslováky spíše opatrné.

Těsně před válkou přijel do Irska také Frank S. Drechsler (1923-1990), kterého jeho rodina poslala spolu s bratrem ke strýci, majiteli továrny v Castlebaru. Potom, co vystudoval University College Dublin, se připojil se k československé armádě v exilu. Po válce odjel do Československa, nechal se pokřtít a vrátil se do Irska, aby se oženil se svou studentskou láskou. Stal se významným odborníkem na metalurgii a po pobytu v USA přednášel na

¹⁸ LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 2.

¹⁹ LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 1.

²⁰ *Kulturní adresář ČSR*. Sestavil Antonín Dolenský. Josef Zeibrdlich, Praha 1934, s. 347; *Ottův slovník naučný nové doby*, svazek IV. Novina, Praha 1937, s. 1228. Srov. též *Dějiny Univerzity Karlovy*. Svazek IV (1918-1990). Karolinum, Praha 1998, s. 205, 590.

Trinity College Dublin na fakultě ekonomických studií a byl také redaktorem časopisu *Irish Engineering*.²¹ Po politickém převratu v Československu roku 1989 stál u zrodu dublinské *Irish Czech and Slovak Society*, ale brzy nato zemřel.

Těsně před druhou světovou válkou se v Severním Irsku, po útěku z Československa přes Polsko, Francii a Británii, objevil také budoucí chemik Herbert Morawetz (*1915). Jeho otec jej již před válkou poslal na vyučenou do továrny protestanta Lavense Mackieho v Belfastu a on se sem po několika letech vrátil, aby zde našel zaměstnání pro svého mladšího bratra. Díky pomoci rodiny Mackieových nakonec získal letenku do Kanady, kde si vybudoval novou existenci. Morawetz, který se stal časem významným americkým chemikem, propojil svůj osud s Irskem také tím, že se oženil s Cathleen Synge(ovou), dcerou významného irského matematika a příbuznou dramatika Johna Millingtona Synga.²²

Další skupinu tvoří lidé, kteří odešli z Československa po válce, ať už před nebo po únorovém puči, který provedla Komunistická strana Československa. Nejvýznamnější z těchto osobností je asi diplomat a historik Zdeněk Ehler (1908-1972), bývalý tajemník Kamila Krofty, horlivý katolík, který se v Irsku stal profesorem na University College Dublin, kde přednášel moderní dějiny a mezinárodní právo. Byl také odborník na totalitní režimy ve střední a východní Evropě, o jejichž systémech a bezpráví konal často přednášky i pro veřejnost pod záštitou nejrůznějších katolických spolků. Kromě toho se stal profesorem slavistiky na universitě ve švédském Lundu. Byl dublinským dopisovatelem francouzského listu *Le Monde* a římského exilového časopisu *Nový život*. Na téma střední a východní Evropy také přispíval do předních irských listů a časopisů pod variací svého jména Sydney Z. Ehler.²³

Po válce odešla z Československa také tanečnice Helen Lewisová, rozená Katzová (1916-2009), která prošla koncentračními tábory v Terezíně, Osvětimi a

²¹ Anonym: Frank S. Drechsler Appointed to T. C. D., in: *Irish Independent* 73, 1964, č. 253, s. 7, 22. 10.

²² Herbert Morawetz: *Mých devadesát let*. Academia, Praha 2008, s. 54-57, 82-83, 139-140, 155-156, 300.

²³ Srov. stručnou biografii Jožka Pejskar: *Poslední pocta – Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1981*, svazek I, Konfrontation AG/SA, Curych 1982, s. 106. Srov. Ehlerovy studie a články Drama Ends in Crypt of a Prague Church, in: *Irish Independent* 66, 1957, č. 140, s. 3, 13. 6.; The Czech Collapse, in: *The Irish Times* 14. 3. 1958, s. 7; The Sage of Prague, in: *The Irish Times* 18. 3. 1961, s. 11; Scapegoat of Stature, in: *Irish Independent* 78, 1969, č. 153, s. 6, 28. 6.; The Tragedy of Czechoslovakia under Communist Rule, in: *The Capuchin Annual* 1969, s. 297-321.

Stutthofu, a po svém odchodu ze země se usadila v Severním Irsku, kde se stala zakladatelkou školy moderního tance. Ve stáří napsala pro své děti vzpomínky s názvem *Time to Speak* (1992), které byly přeloženy také do češtiny jako *Přišel čas promluvit* (1999). Počátkem padesátých let uprchla ze země také anglistka a překladatelka Bohuslava Bradbrook(ová), rozená Nečasová (*1922), která nalezla v Irsku jedno z prvních útočišť mimo kontinent. V roce 1953 zde učila na irském gymnasiu Drogheda Grammar School.²⁴ Jako dítě přišel do Irska také československý Maďar Zoltán Zinn-Collis (*1939) z Košic, který byl zachráněn v Bergen-Belsenu při misi Červeného kříže slavným irským pediatrem Robertem Collisem, jenž jej posléze adoptoval.²⁵ Také on napsal po letech ve spolupráci s Alicí McAuleyovou vzpomínky na dětství a mládí v Evropě a v Irsku s názvem *Final Witness* (2006, česky jako *Přežil jsem peklo Bergen-Belsen*, 2010).

Zcela zapomenutou postavou je bývalý komunistický novinář a španělský interbrigadista Stephen W. Pollak (*1913), který odešel za svou irskou manželkou z Československa dříve, než se komunistický teror začal obracet do vlastních řad. O svém útěku a prozření z komunistického snu napsal knihu *Strange Land behind Me* (Podivná země za mnou, 1951). Spojení s Irskem nalezneme také u exulanta Pavla Tigrida (1917-2003), pozdějšího šéfredaktora důležitého exilového časopisu *Svědectví*, který se stal po roce 1948 dopisovatelem *The Irish Times*.²⁶ Po válce se posilou místní československé komunity stali skláři Karel Bačík (1910-1991), který byl rovněž vynikající pianista a ovládal asi šest jazyků,²⁷ a Miroslav Havel (1922-2008), kteří se úspěšně pokusili o resuscitaci waterfordských skláren, a vytvořili pro ně i nový design, protože se v Irsku stali legendami v oboru uměleckých řemesel.²⁸ Ještě je třeba připomenout, že k výrazným osobnostem československé diaspory v Irsku

²⁴ Bohuslava Bradbrooková: *Británie – můj osud*. ARSCI, Praha 2011, s. 96-106. Srov. též její povídku vydanou pod pseudonymem Jana Franková: Knír maršála Wellingtona, aneb vzpomínky na Irsko, in: *Skřížeň* 1960, č. 9/10, listopad/prosinec, s. 3-9.

²⁵ Robert Collis: *To Be a Pilgrim*. Secker and Warburg, London 1975, s. 101-123. Srov. zmínku o něm v knize Collisova slavného pacienta Christy Brown: *Moje levá noha*. Zvon, Praha 1993, s. 146.

²⁶ Czech Irish Links, in: *Irish Czech and Slovak Society Newsletter* 1994, č. 1, s. 3.

²⁷ Catherine Cox: Charles Bačík, in: *Dictionary of Irish Biography*, Volume 1. Royal Irish Academy, Dublin 2009, s. 210-211. Srov. též nekrolog Bernard J. FitzPatrick (podepsáno: B. J. F.): (Dr) Charles (Karel) Bačík, in: *The Irish Times* 17. 9. 1991, s. 11.

²⁸ Tina Hunt, Audrey Whitty: The Industrial Design of Waterford Glass, 1947-c. 1965. In: *Glassmaking in Ireland (From the Medieval to the Contemporary)*. Irish Academic Press, Dublin / Portland 2010, s. 215-228.

patřili také předváleční přistěhovanci, kteří přišli do Irska stavět a obsluhovat cukrovary budované od dvacátých do třicátých let. K nim patřil zejména Alfréd Navrátil (1895-1990), ředitel cukrovaru v Mallow, který již před druhou světovou válkou přijal irské občanství a zakoupil farmu v Ballinacurra v Corku. Jak ještě uvidíme, potomci některých z těchto uprchlíků či přistěhovalců si v Irsku vydobyli významné postavení a stali se mnohdy důležitými činiteli na poli kulturním i politickém.

České vzpomínání

V Československu existovala v padesátých a začátkem šedesátých let také emigrace vnitřní. Šlo o lidi úzce spojené s tím, co bylo před komunistickým pučem, pamětníky, kteří neměli mnoho možností, jak koexistovat – i kdyby svolili k nějakým kompromisům – s komunistickou mocí a jejími kulturními emisary. Příkladem může být konzul Karel Košťál (*1893): jestliže diplomat Pavel Růžička přežil Protektorát v Praze, aby po únoru 1948 skončil ve vyhnanství v Dublinu, Košťál, který jej na postu konzula střídal v roce 1937, byl po únoru 1948 odeslán do důchodu, a stal se tak pouze soukromou osobou.²⁹ Je jasné, že za svého působení v Irsku si vytvořil mnoho kontaktů, s nimiž byl pravděpodobně v určitém spojení, pokud to jen bylo možné. V padesátých letech byla ale jeho korespondence se zahraničím utlumena, protože vykonstruovaná obvinění ze špionáže na základě styku s cizinci byla až mrazivě častá.³⁰ Nicméně, v letech šedesátých, se situace alespoň trochu uvolnila. Navzdory tomu, že o životě Karla Košťála po roce 1948 mnoho nevíme, můžeme bezpečně určit okruh irských návštěv v Československu, které směřovaly do jeho bytu od poloviny šedesátých let, až do let sedmdesátých, kdy patrně zemřel. Stručnými zápisy je totiž zaznamenává Návštěvní kniha Zastupitelského úřadu Dublin z doby Košťálova působení, která mu v Praze následně sloužila jako domácí kniha návštěv. Nalezneme zde například jméno gaelského činovníka Oscara mac Uilise (1903-1969), zaměstnance Ministerstva školství, mezinárodního tajemníka pankeltských kongresů a znalce bretonštiny,

²⁹ AMZV, fond Zastupitelský úřad Dublin 1929-1950. K jeho působení v Dublinu za války srov. Jan Němeček: *Soumrak a úsvit československé diplomacie*. Academia, Praha 2008, s. 107-114.

³⁰ Srov. irské vzpomínky na Karla Košťála ze začátku padesátých let: Kees van Hoek: *The Way of the World*, in: *The Irish Times* 25. 5. 1950, s. 6; Robert Maire Smyllie (podepsáno: Nichevo): *An Irishman's Diary*, in: *The Irish Times* 24. 12. 1953, s. 7.

kteřý navštívil bývalého dublinského konzula v roce 1964.³¹ Čitelný je také podpis slavného irského dokumentaristy Liama O'Learyho (1910-1997), který jej navštívil v roce 1973,³² nebo podpis významného historika a památkáře Kevina B. Nowlana z University College Dublin s rokem 1970 a podpis Williama J. Harpera z Raidió Teilifís Éireann s rokem 1973.³³

Významným pěstitelům povědomí o Irsku v československém kulturním prostředí byl proslulý anglista a slavista Otakar Vočadlo (1895-1974), bývalý bratislavský žák keltisty Josefa Baudiše. Ten psal o irské kultuře již za první republiky,³⁴ a s Irskem se seznámil již prostřednictvím své první učitelky angličtiny v rodných Klatovech, která byla Irka.³⁵ Profesor Vočadlo byl širší veřejnosti známý především díky přátelství s Karlem Čapkem – doprovázel jej při jeho návštěvě Británie. Kursy češtiny, které vedl v Británii, navštěvovalo i několik irských studentů.³⁶ V první polovině jeho života byl jeho přístup k Irsku oproti jiným velmi střízlivý, až skeptický.³⁷ Irské kultuře se naplno věnoval spíše ke konci života, jak o tom svědčí v jeho pozůstalosti dochované poznámky k přednášce v Kruhu moderních filologů (1973) o keltských motivech k české literatuře,³⁸ a zejména jeho články na česko-irská témata, zvláště s ohledem na Julia Zeyera.³⁹ V jeho pozůstalosti jsou zachovány dopisy manské buditelky Mony Douglasové, s níž se těsně před smrtí domlouval na

³¹ Viz jeho nekrolog B. Mac G. P.: Oscar Mac Cárthaigh Uilias, in: *Irish Press* 21. 2. 1969, s. 7. Jeho vztah k české kultuře není moc jasný, ale víme, že kdysi přeložil českou národní hymnu do irštiny. Viz *Is ann atá m'áitream is mo baile féin?*, in: Jaromír Václav Šmejkal, *Píseň písní národu českého*. A. Neubert, Praha 1935, s. 261.

³² Srov. vzpomínku na českého diplomata v rámci vzpomínek na počátky Irish Film Society Liam O'Leary: Potemkin and Afterwards, in: *The Irish Times* 18. 11. 1986, s. 12.

³³ AMZV, fond Návštěvní kniha ZÚ Dublin 1937-1947.

³⁴ Otakar Vočadlo (podepsáno: V-o): Irská literatura (anglo-irská), in: *Ottův slovník naučný nové doby*, svazek druhý. J. Otto, Praha 1933, s. 1508-1509.

³⁵ Srov. dopis Ludmily Vočadlové Bohuslavě Bradbrookové z 12. 4. 1975 v knize Bohuslava Bradbrooková: *Británie – můj osud*. ARSCI, Praha 2011, s. 321.

³⁶ Mezi jeho studenty byl Fergus Patrick Casey, který přeložil do angličtiny několik povídek Jana Nerudy, Ignáta Herrmanna a Svatopluka Čecha. Tyto překlady jsou k dispozici v LA PNP, fond Otakar Vočadlo, Rukopisy cizí.

³⁷ Srov. dopis Otakara Vočadla Aloysi Skoumalovi z 6. 5. 1926 po Skoumalově návratu z Irska. LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 18.

³⁸ LA PNP, fond Otakar Vočadlo, oddíl Poznámky a výpisky, Poznámky a fragment práce týkající se díla Karla Havlíčka Borovského a jeho vztahu k Irsku (31 listů), Poznámky, výpisky a fragmenty prací o irské literatuře (190 listů), Poznámky k tématu keltských motivů v díle Julia Zeyera (25 listů).

³⁹ Otakar Vočadlo: Zeyerovy keltské motivy, in: *Lidová demokracie* 27, 1971, č. 108, s. 5, 8. 5.

publikování své studie o keltských motivech v české literatuře v manštině. Je vysoce pravděpodobné, že z této práce se kvůli brzké Vočadlově smrti dochovala pouze příprava. Zdá se také, že Vočadlova první delší návštěva Irska se uskutečnila až v roce 1964 a setkal se zde se spisovatelem Frankem O'Connorem.⁴⁰

Ale navzdory podivné době nebylo jenom vzpomínání na lepší časy. V šedesátých letech se objevil v Čechách irský autor, který výrazně ovlivnil české kulturní prostředí. Byl to spisovatel a dramatik Samuel Beckett (1906-1989), jehož texty a dramata hojně překládali především Jiří Kolář, Josef Kaušitz a František Vrba, a později též Patrik Ouředník, Tomáš Hrách, a další. Beckettovy hry měly především výrazný vliv na tvorbu dramatika Václava Havla (1936-2011), což vedlo v osmdesátých letech dokonce k tomu, že si oba dramatikové vzájemně věnovali kratší hry: Beckett napsal hru s názvem Katastrofa (1982) na podporu Václava Havla, který byl v té době uvězněn za svou disidentskou činnost, Havel odpověděl aktovkou Chyba (1984), a oba spolu při té příležitosti korespondovali.⁴¹

Irské proměny

V polovině šedesátých let se v rámci hledání nových trhů pro československé výrobky usilovně jednalo o zřízení československé obchodní mise v Dublinu, která měla za úkol obstarávat výměnu průmyslového zboží z Československa za irské suroviny a potravinové produkty, zvláště ryby.⁴² Tato mise byla zřízena v roce 1964 a byla – jak zdůrazňovaly irské noviny – první obchodní misí z komunistické země v Irsku. Prvním představitelem této mise se stal Miroslav Hudec, jehož hlavním úkolem bylo především zprostředkovat návštěvu irských podnikatelů na Brněnských veletrzích. Ve stejném roce byla zřízena také cestovní kancelář, jejíž nabídka brzy přivedla movitější Iry do

⁴⁰ LA PNP, fond Otakar Vočadlo, oddíl Zápisníky, Zápisník s adresami a poznámkami převážně z doby pobytu ve Velké Británii a v Irsku v roce 1964. Viz též Vočadlův korespondenční lístek Skoumalovi z 15. 10. 1965 in: LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 18.

⁴¹ Samuel Beckett: Katastrofa. Václavu Havlovi, přeložil Karel Kraus, in: *Kritický sborník* 4, 1984, č. 2, s. 16-20. Václav Havel: Chyba, in: *Kritický sborník* 4, 1984, č. 3, s. 16-21. Podrobnosti a obsáhlá citace z Havlova dopisu viz James Knowlson: *Damned to Fame. The Life of Samuel Beckett*. Bloomsbury, London, 1996, s. 676-81.

⁴² Viz anonymní zprávy: Czechs May Establish Trade Mission Here, in: *The Irish Times* 9. 3. 1964, s. 1; First Communist Trade Mission to Open Here Soon, in: *The Irish Times* 7. 11. 1964, s. 7; Czechoslovak Delegation Here To-day, in: *The Irish Times* 25. 11. 1964, s. 11.

turistických destinací Československa.⁴³ Vůdčí osobností mezi irskými podnikateli se zájmem o obchod s Československem se stal kanadský státní příslušník Barry Hardy, který koncem šedesátých let inicioval založení první *The Irish-Czech Society*, která zakrátko sdružovala činovníky z obchodní mise, irské podnikatele, stejně jako Čechoslováky žijící trvale nebo přechodně v Dublinu.

Za Hardyho vedení se tato československo-irská společnost brzy zasazovala také o kulturní akce. Příkladem může být třeba dublinské promítání irského filmu Jana Špáty (1932-2006) s názvem *Země sv. Patricka* (1967), který vznikl na objednávku německého podnikatele a irofila Arnolda Hintze.⁴⁴ O tomto skvělém filmu se v Čechách traduje, že byl i v samém Irsku přijat s nadšením, ale to není úplná pravda, protože byl v Irsku kromě nadšení přijat také s rozpaky a výhradami.⁴⁵ Bezprostředně po dublinském promítání prý prohlásil úředník, který měl na starosti propagaci turistiky v západních oblastech Irska, že je sice spokojen umělecky, ale z povahy jeho funkce vyplývá, že takový obraz Irska světové veřejnosti Irové předkládat nechce. Rovněž po uvedení v irské televizi RTÉ irští diváci Špátovu dílu vytýkali, že si k natáčení vybral nejméně pohostinný kraj Irska – pustou a bažinatou Connemaru – a že ve svém obraze Irska upřednostňuje obrazy starých lidí nebo život v klášterech a moc si nevšímá průmyslového rozvoje země a perspektivního mládí. Jakkoliv byly tyto reakce někdy přehnané, bylo jasné, že Špáta se v Irsku opět zabýval svými oblíbenými tématy a vytvořil tak poetický obraz chudé a nábožné země, který se nemusel nutně líbit ani chudým, ani nábožensky založeným lidem.

To už se ale blížil srpen 1968 a *The Irish-Czech Society* měla najednou zcela jinou náplň než před pár měsíci. Brzy se pod její záštitou organizovaly protestní pochody proti okupaci Československa nebo pokusy bojkotovat dublinské kulturní akce jakkoli související se Sovětským svazem. Českou obchodní misi, jejíž činovníci se protestů pravidelně zúčastňovali, a která byla v úzkém vztahu ke zmíněné irsko-české společnosti, komunisté z pragmatických důvodů ponechali beze změn až do počátku normalizace. Miroslav Hudec byl nicméně vystřídán Jaroslavem Kopeckým, novým člověkem z Prahy.⁴⁶ Postavení mise však už nikdy nebylo tak dobré jako na začátku a byla několikrát veřejně obviněna z údajného prodeje zbraní IRA. Tomu se její

⁴³ Anonym: Czech Tourist Bureau Opens in Dublin, in: *The Irish Times* 19. 6. 1964, s. 5.

⁴⁴ Martin Štoll: *Jan Špáta*. Nakladatelství Malá Skála, Praha 2007, s. 91-92.

⁴⁵ Jean Sheridan: Czech Film on Role of Church, in: *Irish Press* 77, 1968, č. 223, s. 5, 17. 9; Jean Sheridan: Enthusiasm for Czech Film, in: *Irish Press* 77, 1968, č. 226, s. 3, 20. 9. K tomu srov. nad dopisy diváků Ken Gray: Television. Czech Point, in: *The Irish Times* 21. 11. 1968, s. 14.

⁴⁶ Leader of Czech Mission Defended, in: *Irish Independent* 79, 1970, č. 95, s. 1, 26, 22. 4.

představitelé urputně bránili a nikdy se jim nepodařilo nic prokázat.⁴⁷ Nicméně, má se za dokázané, že Československo zásobovalo IRA ve své době nezjistitelnou trhavinou nazývanou semtex prostřednictvím libyjského vůdce Muammara Kaddáfího, v jehož zemi se někteří bojovníci IRA cvičili na své akce.

České záměny

Politické změny v Československu na jaře 1968 přinesly celkové oživení občanské společnosti a dosud opatrní a apatičtí lidé se s důvěrou v možnost reformování komunistického systému vrhli na rozvíjení zahraničních styků. Konečně jim bylo umožněno cestovat za hranice silně střežené výspy komunistického bloku a obnovovat či navazovat bezmála odumřelé kontakty v západní Evropě a ve světě. Jedním z těchto projevů byly i přípravy na založení Československo-irské společnosti v Praze v rámci Československé společnosti pro zahraniční styky, které vyvrcholily založením společnosti na jaře 1969, a za jejíž členy se vbrzku hlásilo bezmála sto lidí nejrůznějších zájmů a kulturní orientace. Základní impuls vzešel, podobně jako v meziválečných letech, z Ministerstva pro zahraniční obchod a souvisel s ustavením Československé obchodní mise v Dublinu, a tak se předsedou společnosti stal náměstek ministra zahraničního obchodu ing. Václav Červený (*1905).⁴⁸ Nicméně společnost neměla pouze obchodní účely, neboť její kulturní sekci předsedal historik Josef Polišenský (1915-2001), jehož odborný zájem ležel právě v oblasti Británie a Irska, přičemž prvotní motivací bylo studium zajímavých osudů irských vojáků v armádách třicetileté války. Polišenský se zajímal například o irské vojáky v rakouské armádě a zvláště o irské vrahy Valdštejna, kteří se usadili v Čechách na statcích zkonfiskovaných vůdčům českého povstání. Ale věnoval se i pozdější historii Irska.⁴⁹ Jeho zástupcem v této společnosti se stal překladatel Aloys Skoumal, který byl ztělesněním a producentem českého zájmu o irské věci až do konce osmdesátých let. Mezi

⁴⁷ Anonym: Activities of Czech Mission Questioned, in: *The Irish Times* 1. 5. 1970, s. 8.; Anonym: Arms Link Denied by Czech Trade Head, in: *The Irish Times* 20. 10. 1971, s. 5; William J. Wilson: Trade Mission, in: *The Irish Times* 25. 10. 1971, s. 11; Anonym: Czech Mission in Dublin Denies Littlejohn Claim, in: *The Irish Times* 5. 4. 1974, s. 16.

⁴⁸ Srov. Zpravodaj Československo-irské společnosti 1/1969 uložený v LA PNP, fond Aloys Skoumal, kr. 54.

⁴⁹ Josef Polišenský: Češi a Irové v minulosti a současnosti, in: *Lidová demokracie* 25, 1969, č. 102, s. 2, 1.5.; Ani císař, ani král aneb Irské povstání v roce 1916, in: *Dějiny a současnost* 8, 1966, č. 8, s. 30-34.

významné členy patřil také lékař Ludvík Schmid, který se zabýval česko-irskými styky v 17. a 18. století, nebo dirigent Albert Rosen, o nichž ještě bude řeč. Víme, že členem společnosti byl také kardinál František Tomášek (1899-1992), který v roce založení společnosti Irsko také navštívil.⁵⁰

Někteří z těch zájemců o irskou kulturu, jimž se do Irska podařilo se podívat, zde po srpnové okupaci Československa zůstali po zbytek svého života. A právě tito lidé se často stali trvalou součástí irské kultury a společenského života. Již roku 1967 přijel do Irska na stáž do galwayské Regional Hospital mladý lékař Petr Škrabánek (1940-1994). Jakkoliv z Československa odjížděl s počínajícím zájmem o Jamese Joyce, z ostrova se po měsíci vrátil domů jako nadšenec pro všechno irské. Když se roku 1968 na ostrov vracel, aby pokračoval ve svém studiu v dublinské Richmond Hospital, sotva si mohl představit, že se mu tato fascinující země stane druhým domovem. O letních prázdninách se k němu připojila jeho manželka, lingvistka Věra Čapková (*1937), která v té době pracovala v týmu jazykovědce Václava Machka na *Etymologickém slovníku jazyka českého* (1971), a která přijela mimo jiné za účelem navázání kontaktů s místními znalci keltských jazyků a využití jejich znalostí pro toto významné etymologické dílo. V den vstupu sovětských vojsk se oba nacházeli na severozápadě země a po prvotním šoku a důkladném uvážení situace se oba rozhodli zůstat za hranicemi a nevracet se zpátky do okupované země.

Petr Škrabánek našel útočiště nejprve v laboratoři Medical Research Council, potom působil na interně v Jervis Street Hospital, v endokrinnologickém oddělení Mater Misericordiae Hospital, a nakonec zakotvil na Trinity College Dublin jako přednášející. Po nelehkých začátcích si v Irsku a Británii vydobyl záviděníhodné renomé jednak jako lékař a vědec, který pravidelně přispíval do prestižního časopisu *The Lancet*,⁵¹ jednak jako znalec nejobtížnějšího Joyceova díla *Finnegans Wake*, jemuž se věnoval ve volných chvílích a na toto téma publikoval řadu článků. Z nich jsou pro nás zajímavé zvláště přehledy slov slovanského původu, které byly užity v tomto Joycově monumentu.⁵²

⁵⁰ Anonym: St. Patrick's Day Celebration in Prague, in: *Irish Independent* 78, 1969, č. 63, s. 8, 14. 3.; Wesley Boyd: Spring Returns for the Czechoslovak Church, in: *The Irish Times* 20. 5. 1968, s. 7. Srov. foto Prague Bishop to Visit Dublin, in: *The Irish Times* 2. 1. 1969, s. 8.

⁵¹ Robin Fox: Petr Skrabanek and *The Lancet*, in: *Journal of Clinical Epidemiology* 49, 1996, č. 6, s. 607-608.

⁵² Jeho studie vyšly souborně pod názvem *Night Joyce of a Thousand Tiers. Studies in Finnegans Wake*. Ed. Louis Armand, Ondřej Pilný. Litteraria Pragensia, Praha 2002.

Škrabánek navíc překládal Vančurovo *Rozmarné léto* do angličtiny.⁵³ Spolu se svými kolegy lékaři zasáhl do veřejné diskuse na téma plánovaného rodičovství v Irsku a část své publicistiky zasvětil boji proti přežívajícím pověrám u pacientů i lékařů.⁵⁴ Plodný život tohoto mimořádného badatele byl ukončen předčasnou smrtí.⁵⁵ Jeho manželka, mimochodem příbuzná staroříšského překladatele A.L. Stříže, se díky svému jazykovědnému vzdělání rychle etablovala na katedře lingvistiky na University College Dublin. Oba se zapojili do intelektuálního života země a mnohým přispěli jak k duchovnímu vývoji Irska, tak k česko-irským stykům v těžkých dobách normalizace, stejně jako po pádu komunismu.

Po roce 1968 se v Irsku usadil také koncertní pianista a astronom Jan Čáp (*1946), který od roku 1975 vyučoval klavírní hře na Cork School of Music, kde je nyní vedoucím klavírního oddělení. Ve svém koncertním programu dává často přednost českým skladbám.⁵⁶ V Severním Irsku se po svém návratu z Chile usadila etnografka a antropoložka Jarka Stuchlíková (*1939), která se po převratu v roce 1989 stala dopisovatelkou předních českých listů a časopisů jako *Lidové noviny*, *Mladá fronta*, *Svobodné slovo* nebo *Respekt*, kterým posílala komentáře z této stále ještě problematické části ostrova. S rokem 1968 je také výrazně spojeno jméno fotografa Josefa Koudelky (*1938), který tento rok odešel z rodné země, když před tím pořídil mnoho slavných fotografií z invaze vojsk Varšavské smlouvy. Tento člen věhlasné agentury Magnum Photos byl jedním z těch, kdo dokumentovali běžný život a pouliční bitky v Severním Irsku v sedmdesátých letech.⁵⁷

⁵³ Překlad nebyl dosud vydán, rukopis je v držení Škrabánkovy rodiny.

⁵⁴ Petr Škrabánek and James McCormick: *Follies and Fallacies in Medicine*. Tarragon Press, Glasgow 1992. Srov. český překlad Miroslava Holuba Petr Škrabánek a James McCormick: *Pošetilosti a omyly v medicíně*. NLN, Praha 1995; též Petr Škrabánek: *The Death of Humane Medicine and the Rise of Coercive Healthism*. Social Affairs Unit, London 1994; viz též reprezentativní výbor ze studií a článků Petr Škrabánek: *False Premises, False Promises*. Tarragon Press / The Skrabanek Foundation, Whithorn 2000.

⁵⁵ Srov. nekrology James Le Fanu (nepodepsáno): Professor Petr Skrabanek, in: *The Times* 27. 6. 1994, s. 17.; James S. McCormick (podepsáno: J. S. Mc.): Professor Petr Skrabanek, in: *The Irish Times* 6. 7. 1994, s. 11; Tom O'Dowd: Prof. Petr Skrabanek, in: *Irish Medical Times* 1. 7. 1994, s. 2. Srov. Cathy Hayes a Patricia M. Byrne: Petr Škrabánek, in: *Dictionary of Irish Biography*, Volume 8. Royal Irish Academy 2009, s. 991-993.

⁵⁶ Ohlasy na jeho tvorbu jsou mnohé. Viz například Mary Mac Goris: In Splendid Surroundings, in: *Irish Independent* 92, 1983, č. 86, s. 6, 13. 4.

⁵⁷ *Magnum Ireland*, ed. Brigitte Lardinois and Val Williams. Thames and Hudson, London 2005, s. 86-89.

Léta normalizace

Bezprostředně po sovětské okupaci Československa se normální kulturní život v zemi udržoval jen s velkým vypětím a skrze vědomé osobní oběti, ale nejpozději do roku 1970 byla nastolena naprostá regulace kulturního i politického života. Opět byla vzkříšena cenzura, obnoveno důsledné sledování a dozorování kulturních pracovníků, přičemž ti pro režim nejnebezpečnější, kteří odmítli odvolat své postoje v době svobody, byli odstraněni ze svých pracovišť. Navzdory založení dvou česko-irských spolků, jednoho v Dublinu a druhého v Praze, byl čas „pražského jara“ tak krátký, že se nestihly mezi oběma zeměmi obnovit řádné diplomatické vztahy.

Jediné, co okupaci Československa přetrvalo, byla obchodní mise v Dublinu, která byla – vzhledem ke směně zboží – výhodná i pro nový Husákův režim. Překládání irské literatury se opět vrátilo k osvědčeným „pokrokovým“ či alespoň politicky nezávadným autorům jako byli George Bernard Shaw, Oscar Wilde, Sean O’Casey nebo Joseph Sheridan Le Fanu. Mnoho z překladů těchto autorů navíc nesměřovalo ke knižnímu vydání, například divadelní hry byly vydávány v limitovaných cyklostylovaných edicích divadelní agentury Dilia. Byla to voda náramně stojatá, receptce soudobé literatury v ní bylo málo, ale přesto v kulturní šedi normalizovaného Československa i tyto a další knihy irských (vyhovujících) autorů znamenaly pro českou čtenářskou obec, která hltala veškerou vydávanou západní literaturu až nevybíravě, velmi mnoho.

Pozoruhodným badatelem na poli česko-irských styků, který v tomto období – navzdory překážkám – ještě posílil své aktivity byl lékař Ludvík Schmid (1910-1992), který se kontinuálně od konce šedesátých let až do začátku let devadesátých zabýval irskou emigrací do Střední Evropy a jejím působením v Čechách. Vzhledem k svému vlastnímu oboru se zajímal zvláště o lékaře, a na toto téma publikoval řadu studií a článků, z nichž nejznámější jsou *Irští lékaři v Čechách* (1968) a *Irská a skotská emigrace do střední Evropy* (1988). Některé z jeho zajímavých a průkopnických studií byly dokonce přeloženy do angličtiny a publikovány v irských časopisech.⁵⁸

Teprve koncem osmdesátých let se díky uvolňování – či spíše hroucení – komunistického režimu začaly objevovat nové překlady a inscenace děl Samuela Becketta nebo Jamese Joyce. Zvláště u Becketta šlo o návrat slávy ze

⁵⁸ Ludvík Schmid: Irish Doctors in Bohemia, in: *Irish Journal of Medical Science* 1, 1968, s. 497-504; Ludvík Schmid: Robert Smith Mac Gavan of Balroe, Commander of the Invalids' House in Prague, in: *The Irish Sword* 14, 1981, s. 256-257.

šedesátých let, který komunistický režim nikterak nevítal. Velmi důležitá byla antologie britské a irské poezie *Ostrovy plovoucí k severu* (1989), uspořádaná překladatelem Zdeňkem Hronem v přelomovém roce, kdy se Československo a celá východní Evropa vymaňovala z komunistického područí. V této antologii byli zastoupeni Seamus Heaney (jehož básně Hron zprostředkovával českým čtenářům již od počátku osmdesátých let), Michael Longley, Derek Mahon a Medbh McGuckianová. Ohlas návštěv některých irských básníků zastoupených v této antologii v době její přípravy tvoří výrazný kontrast k návštěvě předního irského komunisty Michaela O'Riordana v Československu začátkem osmdesátých let, která zůstala československou veřejností zcela nepovšimnuta.⁵⁹ Poměrně brzy se objevily i převody irské mytologie a slovesnosti od Vladimíra Hulpacha (*1935) s názvem *Ossianův návrat* (1985) nebo *Kočičí král* (1989) od básníka a překladatele Pavla Šruta (*1940).

Mimořádné oblíby došel v Irsku let osmdesátých a devadesátých český lékař a básník Miroslav Holub (1923-1998). Stalo se tak zejména díky propagaci jeho tvorby básníkem Dennisem O'Driscollem (*1954), který jej také překládal do angličtiny.⁶⁰ Po čase nicméně nepropagoval tvorbu českého básníka v Irsku pouze jeden člověk. Holub se stal na ostrově se svou poezií založenou na lékařských obratech a metaforách velmi váženým vzorem: existuje mnoho soudobých srovnání Holubovy tvorby s irskými básníky při recenzování nově vydaných irských básní, a odvolávání na Holubovu tvorbu v Irsku je někdy až překvapivě časté.⁶¹

⁵⁹ Srov. propagandistický článek To hlavní v irské otázce. Rozhovor s generálním tajemníkem KS Irska Michaelem O'Riordanem. Přeložila Věra Veverková, in: *Tvorba* 1982, č. 4, s. 6, 27.1.

⁶⁰ Dennis O'Driscoll: Miroslav Holub, in: Dennis O'Driscoll: *Troubled Thoughts, Majestic Dreams. Selected Prose Writings*. Gallery Press, Oldcastle 2001, s. 326-335. Srov. jeho báseň věnovanou Holubově památce Dennis O'Driscoll: Newgrange, in: *Weather Permitting*. Anvil Press Poetry, London 1999, s. 35-36.

⁶¹ [Eavan Boland]: Poetry in the Radical Sense, in: *The Irish Times* 1. 11. 1984; Jocelyn Braddell: Miroslav Holub, in: *The Irish Times* 19. 11. 1984, s. 11; Kevin T. McEaney: Recent Poetry, in: *The Irish Press* 54, 1985, č. 4, s. 7, 5. 1.; Peter Sirt: Bards of the South, in: *The Irish Times* 26. 10. 1985, s. 12; Liam Ryan: Irish Poets, in: *The Irish Times* 22. 2. 1986, s. 13. Viz též pozdější ohlasy na jeho návštěvy v Irsku Anonym: Reggae Poet for Galway Festival, in: *Connacht Sentinel* 20. 3. 1990, s. 3; Hugh McFadden: Two Famous Writers to Read Here This Weekend, in: *The Irish Press* 15. 10. 1993, s. 13; [Katie Donovan]: Czech Poet with Two Faces, in: *The Irish Times* 3. 4. 1990, s. 12; Elizabeth McAvoy: Miroslav Holub, in: *The Irish Times* 12. 4. 1990, s. 9; Katie Donovan: Miroslav Holub, in: *The Irish Times* 25. 4. 1990, s. 11; Mary O'Malley: Poetry Knows the Value of Gods, in: *The Irish Times* 21. 7. 1998, s. 12.

Je celkem pozoruhodné, že v osmdesátých letech byly na Univerzitě Karlově vypisovány kurzy staré irštiny, které vedl jazykovědec a literární historik Pavel Trost (1907-1987). Stejně zajímavé však je, že se tyto kurzy skoro nikdy nekonaly na půdě fakulty, protože se nikdy nedostavil přesvědčivý počet uchazečů. Trost nicméně často pořádal kurzy irštiny pro jednotlivce u sebe doma.⁶²

Na rozhraní

Zájem o Irsko a irštinu se neobjevoval toliko na univerzitách, ale také v pracovnách lidí odstavených komunistickou mocí. Jedním z těchto milovníků Irska zbavených možnosti publikování byl překladatel Zdeněk Urbánek (1917-2008), blízký přítel nejvýraznějšího disidenta své doby, dramatika Václava Havla. Urbánek již koncem padesátých let přeložil Joycovy *Dubliňany* (1959). Roku 1969 se zúčastnil druhého mezinárodního joycovského symposia v Dublinu s přednáškou o dramatu *Vyhnanci*.⁶³ Milovaný ostrov pak spatřil až po dvaceti letech, kdy se roku 1990 triumfálně vrátil na ostrov jako doprovod nového československého prezidenta Václava Havla. Irsko pak navštívil také v letech 1993 a 1998. Urbánek navázal dlouholetý přátelský vztah s irským spisovatelem Johnem Banvillem (*1945) a s krajanem, dublinským lékařem a joycovským badatelem Petrem Škrabánkem,⁶⁴ který objevil *Finnegans Wake* prostřednictvím úryvků z díla publikovaných časopisecky právě v Urbánkově překladu.⁶⁵ Banville, který napsal pražský román s názvem *Kepler* (1981), si zamiloval Prahu⁶⁶ a stal se osobním přítelem Urbánkovy rodiny (např. svou – notně kritizovanou – knihu o hlavním městě Čech *Prague Pictures* (2003) věnoval Urbánkově dceři Jindřišce Duškové).

Jak se někdy říká, se zveřejněním Charty 77 se Československo dostalo opět na mapu Evropy. Lidé, kteří se o to zasloužili, však za tento akt a činy, které následovaly, platili vysokou cenu v podobě ztráty zaměstnání a následné hmotné nouze. Duchovní i finanční podpora ze zahraničí od krajanů, vyhoštěných disidentů a západoevropských intelektuálů byla potřebná a

⁶² Podle vyprávění Štěpána Kosíka a Věry Čapkové.

⁶³ Mary Mac Goris: In Search of the Elusive Mr. Joyce, in: *Irish Independent* 11. 6. 1969, s. 13.

⁶⁴ Zdeněk Urbánek: *Stránky z deníků*. Atlantis, Brno 2003, s. 66-70, 93-94, 162-163, 213-214, 330-333.

⁶⁵ Zdeněk Urbánek: A dále tedy. Překladatelovy hodiny s Joycem, in: *Světová literatura* 1966, č. 1, s. 199-202.

⁶⁶ John Banville: In the Magic Heart of Old Europe, in: *The Irish Times* 22. 4. 1995, s. 9.

prospěšná. Jedním z kurýrů, kteří do Československa přivezli peníze a tolik potřebné knihy a časopisy byl irský filosof a spisovatel Richard Kearney (*1954), který se začínal zajímat o českého filosofa Jana Patočku. Prahu navštívil spolu s manželkou v rámci své svatební cesty a předal představitelům disentu potřebné zahraniční novinky a finanční podporu pro rodiny pronásledovaných. V Praze se seznámil s překladateli Jindřichem Pokorným a Františkem Laichterem nebo s manželi Tominovými.⁶⁷ Julius Tomin pak v exilu roku 1981 navštívil Dublin a proslavil přednášku na University College Dublin.⁶⁸

Mimo oficiální kulturní scénu se objevil koncem osmdesátých let nový zájemce o irskou kulturu v řadách pražského disentu. Jeho studie, recenze a referáty o irské literatuře vycházely pod šifrou v letech 1987-1989 v samizdatovém časopise *Kritický sborník*.⁶⁹ Tímto utajeným autorem byl filolog Štěpán Kosík (*1955), syn filosofa Karla Kosíka a literární kritičky Růženy Grebeníčkové, který začínal se zájmem o Jamese Joyce, ale naučil se také základy staré irštiny a za pomoci zahraničních sympatizantů a přátel komplikovaně vycestoval koncem osmdesátých let do Irska, kde absolvoval letní školu keltských studií pořádanou v Dublin Institute for Advanced Studies. Na tento letní kurs pak Kosík navázal po roce 1989 v rámci stipendia poskytnutého University College Dublin, které pro něho znamenalo zajištění pobytu a navštěvování přednášek na několik měsíců. Začátkem devadesátých let pak publikoval řadu studií a článků v časopisech *Literární noviny* a *Souvislosti*. Jako redaktor v několika případech ovlivnil výběr titulu, který měl být vydán, nebo vylepšil vydání důležité knihy pečlivou redakcí, jako se tomu stalo v případě souboru *Dějiny Irska* (1996), který definitivně vymazal z povědomí českých čtenářů starší

⁶⁷ Richard Kearney: „Církev v Irsku v minulosti byla a dosud je zneužívána jako nálepka separatismu a diskriminace“, ptala se Jaroslava Janderová, in: *Český týdeník* 1996, č. 147, s. 12, 31. 5. - 3. 6. Srov. též *Filosofie umění a politiky*. Rozhovor s Herbertem Marcusem. Úvod a otázky připravil Richard Kearney. Překladatel neuveden, in: *Vokno* 1988, č. 14, s. 111-121 nebo Kearneyho studii *Poetics and the Right to Resist: Patočka's Testimony*, in: *International Journal of Philosophical Studies* II, 1994, č. 1, s. 31-44. Srov. též rozhovor R. Kearneyho s Václavem Havlem „Unity in diversity“ – Key to Conflict from Prague to Belfast, in: *The Irish Times* 16. 4. 1992, s. 8.

⁶⁸ Viz rozhovor R. Kearneyho s J. Tominem *A Philosopher Committed to Changing the World*, in: *The Irish Times* 25. 4. 1981, s. 5.

⁶⁹ Texty Štěpána Kosíka podepsané šifrou -jj- jsou následující: James Joyce – spiritus omnimedians, in: *Kritický sborník* 9, 1987, č. 2, s. 73-75; Dubliňané – třetí český překlad, in: *Kritický sborník* 8, 1988, č. 3, s. 16-21; Ke Skoumalovu překladu *Odyssey*, in: *Kritický sborník* 9, 1989, č. 1, s. 81-83; James Joyce v Rusku, in: *Kritický sborník* 9, 1989, č. 2, s. 87-89; Flann O'Brien – nepřehlédnutelný autor, in: *Kritický sborník* 9, 1989, č. 3, s. 39-44.

marxistickou práci.⁷⁰ Největším jeho dílem je bezesporu internetová databáze staroirských textů, jejich kritických vydání a přehled rukopisných variant pod názvem *Scéla*, která má značný mezinárodní ohlas.⁷¹

Pro další vývoj česko-irských styků a studia irské kultury v Čechách bylo velmi důležité setkání Štěpána Kosíka s Breandánem Ó hEithirem (1930-1991) a jeho synem Brianem Ó hEithirem (*1963) v Dublinu koncem osmdesátých let. Na základě jejich seznámení se totiž Ó hEithir junior rozhodl odjet na čas do Prahy, aby zde několik měsíců působil jako lektor angličtiny. Stal se tak zprostředkovaně přes sloupky svého otce zpravodajem o poměrech v zemi, a když nastaly listopadové události roku 1989, byl jedním z mála Irů, kteří byli přímo u definitivního zhroucení komunistické moci ve střední a východní Evropě a měli poměrně přesné informace, které mohli díky svým kontaktům rychle předat do Irska dříve, než byla Praha zaplavena zahraničními novináři. Přítomnost Briana Ó hEithira v Praze ale nebyla dílem náhody. Jeho otec, irsky píšící spisovatel a překladatel původem z Aranských ostrovů, se již dříve zajímal o českou kulturu, jak vyplývá z jeho irsky psaného sloupku v listu *The Irish Times*.⁷² Stalo se tak především na základě seznámení s románem *Dobryj voják Švejik*, který četl v novém překladu Cecila Parrota, britského vyslance v Praze v letech 1960–1966.⁷³ Haškův román Ó hEithir (zčásti) přeložil do irštiny a tento překlad byl vysílán na vlnách gaelského rozhlasu právě v prvních letech československé svobody, na přelomu let 1990 a 1991.⁷⁴ Je otázkou, jakou roli by tento irský publicista sehrál v česko-irských stycích, kdyby žil déle, ale je zřejmé, že převratem z roku 1989 byl jeho zájem o českou kulturu spíše

⁷⁰ Thomas Alfred Jackson: *Dějiny Irska* [Ireland Her Own]. Přeložil Ladislav Hoch. Svoboda, Praha 1951.

⁷¹ Scéla – Hommage á Maol Mílscothach na adrese <http://volny.cz/enelen/>.

⁷² Stručná biografie je k dispozici pod heslem Liam Mac Con Iomaire: Breandán Ó hEithir, in: *Dictionary of Irish Biography*, Volume 7. Royal Irish Academy, Dublin 2009, s. 548-549. Viz též jeho životopis Liam Mac Con Iomaire: *Breandán Ó hEithir – iomramh aonair*. Cló Iar-Chonnachta, Indreabhán 2000. Před převratem napsal Breandán Ó hEithir tyto články: Biseach na hAoine, in: *The Irish Times* 15. 7. 1983, s. 8; Yalta, Dresden, Torun, in: *The Irish Times* 12. 2. 1985, s. 10; Anois teacht na réabhlóide, in: *The Irish Times* 1. 5. 1987, s. 12; Eití Boga agus eití crua, in: *The Irish Times* 20. 3. 1987, s. 12; Athrú mór ar siúl, in: *The Irish Times* 16. 2. 1989, s. 12.

⁷³ Breandán Ó hEithir: Irishing the Two Ends of a Stick, in: *The Irish Times* 13. 3. 1986, s. 12; týž: Scalann an ghrian ar Pháras, in: *The Irish Times* 18. 2. 1988, s. 14.

⁷⁴ Breandán Ó hEithir: An dea-shaighdiuir Sveijk, in: *The Irish Times* 24. 1. 1974, s. 12. Srov. Breandán Ó hEithir, rozmlouval a přeložil Štěpán Kosík, in: *Literární noviny* 1, 1990, č. 37, s. 13, 13. 12.

posílen.⁷⁵ Ó hEithir však nebyl jediným irsky píšícím publicistou, který informoval o dění v Československu před a po převratu ve Východní Evropě: o českých tématech se zmiňovali v pravidelném irsky psaném sloupku listu *The Irish Times* také autor učebnice irštiny Risteárd Ó Glaisne (*1927),⁷⁶ básníci Seán Ó Riordáin (1916-1977)⁷⁷ a Liam Ó Muirthile (*1950)⁷⁸ nebo Rónán Mullen (*1970), pozdější irský senátor.⁷⁹

České iniciativy

Jedním z prvních projevů obnovení česko-irských styků se brzy po převratu roku 1989 staly přednášky o irské literatuře a irském jazyce na Karlově universitě v Praze. Na samém počátku v letech 1990-1991 učil na katedře anglistiky a amerikanistiky irštinu nejprve již zmíněný Brian Ó hEithir, jenž se v Čechách později oženil s Danou Jelínkovou, která do češtiny přeložila *Kapesní dějiny Irska* (1995) z pera jeho otce. V letech 1992-1995 tu vyučoval irskou literaturu Angličan Bryn Haworth (*1960). Od roku 1995 zde začali přednášet o irské literatuře Ondřej Pilný (*1970), Clare Wallace (*1970), básník Justin Quinn (*1968) a australský teoretik, znalec Joyce a básník Louis Armand (*1972, pův. jm. Lawrence James). Od roku 2000 fungují irská studia jako ucelený program v rámci magisterského studia anglistiky a amerikanistiky. Roku 2001 byl založen samostatný Kabinet irských studií (Centre for Irish Studies), který je nyní součástí Ústavu anglofonních literatur a kultur. Od roku 1996 jsou irská studia v České republice finančně podporována irskou vládou a ve spolupráci s olomouckou anglistikou je každoročně pořádán intenzivní týdenní kurs irské literatury a studií pro studenty českých univerzit. Několikrát ročně se odehrávají hostující přednášky irských i světových badatelů v oblasti irských studií či autorská čtení irských básníků.

Vedoucím Kabinetu irských studií se stal Ondřej Pilný, který studoval na Trinity College v Dublinu v letech 1992-1993 anglistiku a filosofii v rámci studentské výměny. Spolu s kolegy uspořádal antologii irské poezie *Vzdálené*

⁷⁵ Breandán Ó hEithir: Níl aon fhonn díoltais ann!, in: *Comhar* 49, 1990, č. 2, s. 8-9.

⁷⁶ Risteárd Ó Glaisne: Tionscnamh fur, in: *The Irish Times* 21. 2. 1956, s. 6.

⁷⁷ Seán Ó Riordáin: Foinneart, in: *The Irish Times* 14. 8. 1971, s. 10; týž: Scoil Gheimhhrídh, in: *The Irish Times* 8. 2. 1975, s. 12.

⁷⁸ Liam Ó Muirthile: An féidir daoine a chealú?, in: *The Irish Times* 7. 12. 1989, s. 16; týž: Litir ó na manaigh, in: *The Irish Times* 12. 4. 1990, s. 10; týž: Hippies in Iarthar Chorcaí, in: *The Irish Times* 18. 7. 1991, s. 10.

⁷⁹ Rónán Mullen: Beo beathach bocht, in: *The Irish Times* 24. 8. 1993, s. 9.

tóny naděje (2000), antologii irských povídek *Faráři a fanatici* (2004) nebo reprezentativní soubor díla Johna Millingtona Synge pod názvem *Hrdina západu* (2006). Z angličtiny přeložil román Flanna O'Briena *Třetí strážník* (1999) a několik divadelních her z pera J.M. Synge, Briana Friela, Martina McDonagha a Endy Walshe. Také napsal řadu prací a článků o irské literatuře, mj. studii o Johnu Millingtonu Syngovi a jeho prvním českém překladateli Karlu Muškovi a článek o recepci irského dramatu v České republice po roce 2000.⁸⁰ Rovněž se jako redaktor časopisu *Litteraria Pragensia* zasloužil o několik irských čísel tohoto periodika. Jeho kolega Justin Quinn v Praze nejen zorganizoval významné návštěvy básníků Seamuse Heaneyho, Dereka Mahona, Michaela Longleyho, Vony Groarke, Petera McDonalda či Alana Gillise, ale zasloužil se také o propagaci české poezie v Irsku a anglofonním světě – přeložil básně Petra Borkovce, Ivana Blatného, J.H. Krchovského a nejnověji Bohuslava Reynka, a ve svých vlastních verších často vychází ze zkušenosti života v Čechách.

Po návratu ze studijního pobytu v gaelských oblastech se stala první překladatelkou z irštiny do češtiny anglistka a hudebnice Daniela Furthnerová-Theinová (*1970), která se při svých překladech z irštiny a angličtiny zaměřuje především na irské básníčky jako jsou Vona Groarke, Eavan Boland, Moya Cannon, Medbh McGuckian či Nuala Ní Dhomhnaill. Kromě toho přeložila z irštiny významný román Pádraica Ó Conaire *Vyhnanství* (2004), jehož překlad byl zpracován pro četbu na pokračování na stanici Vltava, a z angličtiny pak román Colma Tóibína *Brooklyn* (2010). Její magisterská práce s názvem *The Melancholy of Stones* (1999) srovnává poezii irského básníka Máirtína Ó Direáina a českého básníka Bohuslava Reynka.⁸¹

Z mladších, kteří absolvovali první přednášky o irské kultuře a literatuře na pražské anglistice, odjeli studovat do Irska a oblíbené téma si udrželi, je třeba jmenovat hudebníka a překladatele Radvana Markuse (*1979), který dnes pro Kabinet irských studií a pro Univerzitu Palackého v Olomouci vyučuje moderní irštinu. Kromě účinkování v hudební skupině *Dún an doras*, která byla patrně nejlepším představitelem svého žánru u nás, je jeho dosud

⁸⁰ Ondřej Pilný: „Suitably Relevant“ – Irish Drama and Theatre in the Czech Republic 2000-2007, in: *Literary and Cultural Relations: Ireland, Hungary and Central Eastern Europe*. Ed. Mária Kurdi. Carysfort Press, Dublin 2009, s. 65-84; Ondřej Pilný: The Translator's Playwright: Karel Mušek and J.M. Synge, in: *Synge and His Influences*. Ed. Patrick Lonergan. Carysfort Press, Dublin 2011, s. 153-180, 295-299. Viz též Ondřej Pilný, *Irony and Identity in Modern Irish Drama*. Litteraria Pragensia, Praha 2006.

⁸¹ Viz Daniela Furthnerová: *The Melancholy of Stones: The Poetry of Máirtín Ó Direáin and Bohuslav Reynek*, in: *Litteraria Pragensia* 12, 2003, č. 24, s. 77-94.

nejvýznamnějším počinem na poli česko-irské kulturní výměny překlad románu Eoghana Ó Tuairisca *L'Attaque* (2007). Nyní pracuje na výboru povídek Pádraica Ó Conaireho a spolu se svými studenty připravuje antologii irsky psaných povídek v českém překladu.⁸²

Důležitým činitelem v česko-irských aktivitách se stal také bibliograf a překladatel Daniel Samek (*1974), který se zabývá především tradicí středověkého Irska a na toto téma napsal během let několik popularizačních článků a studií především do časopisu *Souvislosti* (1999-2008). K jeho nejvýznamnějším počínům patří průběžně sestavovaná bibliografie česko-irských styků, která je pravidelně aktualizována na internetových stránkách Kabinetu irských studií.⁸³ Z jeho překladů jsou nejvýznamnější právně gnómičká sbírka *Triadické výnosy irské* (1999), antologie středověkých irských čtyřverší *Krásá i jed* (2005)⁸⁴ nebo podíl na vytvoření souboru *Bájně plavby do jiných světů* (2010), reprezentativního přehledu irských textů o námořních výpravách do božských světů.⁸⁵ Již několik let vede pro irská studia hodiny komentované četby středověké irské literatury. Inicioval také české vydání klasického spisu *Dějiny a místopis Irska* (1998) od Geralda z Walesu, který z latiny přeložil filolog Petr Šourek (*1975), který je příbuzný české rodiny, do níž se přivdala Joycova sestra Eileen.

Následovníky lékaře Ludvíka Schmida v zájmu o irské aktivity v rané novověkých Čechách se v novém miléniu stali archivář Jan Pařez (*1961) a knihovnice Hedvika Kuchařová (*1971), kteří společně napsali monografii *Hyberni v Praze* (2001), podrobnou historii františkánské koleje neposkvrněného početí Panny Marie v Praze v letech 1629-1786.⁸⁶ Autoři publikovali také několik studií k tématu v rámci monografií a sborníků vydaných v Irsku. Jan Pařez studoval v Irsku roku 1998 a je – stejně jako Hedvika Kuchařová – zaměstnancem historické Strahovské knihovny.

Během devadesátých let se také etablovalo velké množství překladatelů, kteří se orientují téměř výhradně na irskou literaturu a někteří z nich mají

⁸² Srov. též Eibhlín Dhubb Ní Chonaill: Žalozpěv na Arta Ó Laoghaira (výběr). Přeložil Radvan Markus, přebásnila Kristina Volná. Předmluvu napsal Radvan Markus, in: *Plav* 2010, č. 1, s. 10-13.

⁸³ Česko-irské styky. Bibliografie knižní a časopisecká. <http://ualk.ff.cuni.cz/ibibliography/index.htm>.

⁸⁴ Spolu s Jaroslavem Tulkou, který čtyřverší přebásnil. Tulka přivedl před lety Samka ke studiu keltské kultury.

⁸⁵ Spolu s Evou Hladkou-Kučerňákovou, která do souboru přeložila *Plavbu svatého Brendana* z latiny.

⁸⁶ Anglický překlad díla se chystá na rok 2012.

přátelské kontakty v Irsku. Kromě výše zmíněných jde především o redaktora Jana Čápa, Tomáše Fürstenzeller, Štěpána Noska, Marka Tomana, Ivanu Bozděchovou a další.

Navzdory tradiční pražské zahleděnosti je určitě třeba zmínit i aktivity mimo hlavní město. K nejvýznamnějším mimopražským zájemcům o irskou kulturu a její poměr ke kultuře české patří anglista a bohemista Bohuslav Mánek (*1946), který působí na katedře anglického jazyka a literatury na Pedagogické fakultě Univerzity v Hradci Králové. Kromě několika překladů publikoval především studie o irských aluzích u novináře Karla Havlíčka Borovského, o irské hrdinské látce u Julia Zeyera nebo o recepci Jamese Joyce v českém prostředí.⁸⁷ Na poli filologie jsou významné zejména snahy jazykovědce Václava Blažka (*1959) z Masarykovy univerzity v Brně, který na zdejší fakultě vytvořil v rámci studia indoevropéistiky možnost věnovat se intenzivně studiu keltských jazyků. Společně se skupinou kolegů překládá irský epos *Táin bó Cúailnge* do češtiny. Blažek se rovněž výrazně angažuje v pořádání mezinárodních konferencí s názvem Celto-Slavica, které přivádějí na jednu platformu keltologické badatele z východní Evropy a ze západu.

Dublinské sdružení

Začátkem devadesátých let byla v Dublinu založena nová *The Irish Czech and Slovak Society*, u jejíhož zrodu stáli inženýr Frank S. Drechsler, překladatel Gerald Turner, lingvistka Věra Čapková, dirigent Frederick O'Callaghan a historik Eamonn O'Flaherty. Mezi další významné členy společnosti patřili Věra Tašlová, Vladimír Tomek a Alex Schuster.

Nejnámějším ze zakladatelů dublinské společnosti je překladatel Gerald Turner (*1947), který spolu s českou manželkou Alicí (*1947, souč. jm. McElveen) pod pseudonymem A. G. Brain uvedl do angličtiny mnoho českých autorů ze žánru beletrie nebo naučné literatury. Dlouhá léta byl tajemníkem společnosti a redaktorem jí vydávaného *Newsletteru* (cca 1992-2000) a na čas se ujal i jejího

⁸⁷ Bohuslav Mánek: Britská poezie v šedesátých letech. Poezie v Severním Irsku, in: *Světová literatura* 1979, č. 5, s. 219-221; Irská otázka v publicistice a satíře Karla Havlíčka Borovského, in: *Literární archiv* 2006, č. 38, s. 43-53; Irská témata v díle Julia Zeyera, in: *Julius Zeyer, lumírovský básník v duchovním dění Evropy*. Ed. Jiří Kudrnáč et al. Host, Brno 2009, s. 333-342; The Czech and Slovak Reception of James Joyce, in: *The Reception of James Joyce in Europe*, Vol. I. Ed. Geert Lernout and Wim Van Mierlo. Thoemmes Continuum, London 2004, s. 187-197.

předsednictví. Čechy navštěvoval již před rokem 1989 a od převratu v roce 1989 pobýval téměř dvacet let střídavě v Čechách i v Irsku.⁸⁸

Důležitým členem *The Irish Czech and Slovak Society* byl dirigent irského armádního orchestru a pacifista Frederick O'Callaghan (*1927), jemuž byla hlavním impulsem k zájmu o českou kulturu především česká hudba, zvláště pak dílo milovaného skladatele Leoše Janáčka. Kvůli jeho dílu se dokonce naučil česky. O'Callaghan byl několik let předsedou dublinské československo-irské společnosti. Po jeho odstoupení činnost společnosti poněkud skomírá, ale to je způsobeno generační obměnou a také normalizací česko-irských vztahů ve smyslu diplomatickém, kulturním i ekonomickém.⁸⁹

Brzký rozpad federace začátkem devadesátých let asi členy dublinské společnosti trochu zaskočil, ale této události nerozuměli mnozí ani v Čechách a na Slovensku. Nicméně, dublinská společnost fungovala i nadále jako česká i slovenská. Slovenskou sekci zosobňoval velký obdivovatel Alexandra Dubčeka, matematik Annraoi de Paor (*1939) nebo též Henry Power, který působil na katedře elektrotechniky na University College Dublin. De Paor se rozhodl poté, co Dubček zemřel, přeložit za spolupráce Kataríny Žákové sborník vzpomínek na jeho osobnost ze slovenštiny do irštiny s názvem *Dubček – faoi cháiil is faoi scáil* (1997). Zvláštním řízením osudu se de Paor s Dubčkem nikdy nesetkal, ač o to usiloval od srpna 1976, kdy navštívil Slovensko na pozvání profesora Norberta Fristackého z Bratislavy. Stejně tak se mu vedlo také při jeho návštěvě v březnu 1987, kdy už se víceméně schylovalo k pádu komunistického režimu. Jeho slovenští přátelé jej od návštěvy nežádoucího politika vzhledem k tomu, že Dubček byl neustále pod dozorem Státní bezpečnosti, odrazovali s tím, že by byl vyhoštěn a oni by mohli mít problémy. Ani později neměl de Paor štěstí na setkání s tímto legendárním politikem.⁹⁰

K přátelům dublinské společnosti patřilo větší množství hudebníků. Nejznámějším byl určitě Albert Rosen (1924–1997), vídeňský rodák, který studoval ba Pražské konzervatoři a strávil větší část mládí v Praze, kde se stal ve zralém věku postupně dirigentem několika významných orchestrů. Na konci

⁸⁸ Viz Gerald Turner (podepsáno: A.G. Brain): Czechs Sensed Changing Mood, in: *The Irish Times* 25. 11. 1989, s. 6. Srov. Turnerova prohlášení k členstvu in: *Irish Czech and Slovak Society Newsletter* 1992, October, s. 2 + 1994, č. 3, s. 2 + 1997, č. 2, s. 3.

⁸⁹ P.D. O'Donnell: Leader of the Army's Music, in: *The Irish Times* 14. 1. 1988, s. 12. Srov. komentář tiskové konference u příležitosti návštěvy Václava Klause in: *Irish Czech and Slovak Society Newsletter* 1996, č. 3, s. 4.

⁹⁰ Dubček obdržel roku 1991 čestný doktorát na University College Dublin. Viz Annraoi de Paor: Človek, s ktorým som sa nikdy nestretol. Text přednášky prosloušené v The Irish Czech and Slovak Society. Rukopis.

šedesátých let odešel do zahraničí, kde působil jako dirigent symfonického orchestru RTÉ v Dublinu a dirigoval ceněná provedení oper v Severní Americe.⁹¹ Mezi hudebníky, kteří pravidelně navštěvovali Irsko, patří basista Jaroslav Horáček, violoncellista Miloš Sádlo a sbormistr Stanislav Pecháček. V Irsku žije harfistka Andreja Malíč(ová).⁹²

Potomkové

Samostatnou kapitolou českých aktivit v Irsku jsou potomci těch, kteří opustili rodnou zem. Jejich biografie jasně dokládají, že původně české rodiny se v Irsku celkem dobře uchytily, a jejich příslušníci brzy přispívali k irské kultuře, ekonomice nebo politice. Nejvýznamnější z těchto potomků českých „pionýrů“ v Irsku, kteří ještě nesou svá česká jména, je určitě Ivana Bacik (*1968), vnučka skláře Karla Bačíka, která již na studiích vystupovala velmi aktivně na obranu občanských práv žen. Proslavil ji poměrně známý spor z konce osmdesátých let, kdy byly v univerzitním periodiku zveřejněny údaje o poradnách, z nichž některé poskytovaly kontakty na britské potratové kliniky. To vzbudilo ostrou reakci radikálních odpůrců potratů na univerzitě i mimo ni, kteří se zasadili o likvidaci příslušných tiskovin a o potrestání odpovědných osob. Bačíková byla jednou ze studentů, kteří se dožadovali svého práva na informace u irského nejvyššího soudu. Soud jim sice nedal za pravdu, ale spor byl velmi důležitý pro další diskuse o příslušné otázce v irské společnosti a ovlivnil také její další kariéru. Dnes je Bačíková profesorkou trestního práva a uznávanou odbornicí na lidská práva a feminismus. Dosavadní vrchol její politické dráhy nastal roku 2007, kdy byla zvolena senátorkou za Trinity College Dublin.⁹³

⁹¹ Lawrence William White: Albert Rosen, in: *Dictionary of Irish Biography*, Volume 8. Royal Irish Academy, Dublin 2009, s. 612-614. Srov. též Anonym: In Memoriam Albert Rosen, in: *Irish Czech and Slovak Society Newsletter* 1997, č. 5, s. 5.

⁹² Anonym: Not to Be Missed!! 9th December 1995, in: *Irish Czech and Slovak Society Newsletter* 1995, č. 7.

⁹³ Anonym: A Weary Ivana is Elected Union Boss, in: *The Irish Press* 4. 3. 1989, s. 6; Anonym: Abortion Row – Students Face Imprisonment, in: *The Irish Press* 4. 10. 1989, s. 2. Srov. též Anonym (podepsáno: -ab-): Irishwoman with Czech Ancestors Wants to Parliament, in: *Český dialog / Czech Dialogue* 2004, č. 9, s. 4. Viz též například článek Ivana Bacik: Time to Legislate for Actual Needs of Irish Women, in: *Irish Independent* 108, 1999, č. 216, s. 9, 11. 9. Srov. její osobní stránky www.ivanabacik.com.

Dalším poměrně známým potomkem českého přistěhovance je novinář a spisovatel Andy Pollak, který působil v letech 1981-1999 jako dopisovatel listu *The Irish Times* pro náboženské a vzdělávací otázky. Delší dobu byl korespondentem listu v Severním Irsku a spolu s Edem Moloneyem napsal životopisnou studii o kontroverzním severoirském protestantském politikovi reverendu Ianu Paisleym (1986). Nyní působí jako ředitel Centre for Cross Border Studies v Armagh. Kromě článků o severoirské problematice a o čistě irských tématech napsal během let několik článků reflektujících působení Čechoslováků v Irsku, ať už mezi světovými válkami, po komunistickém převratu roku 1948 nebo po okupaci v srpnu 1968. Zajímá se rovněž o osudy potomků českých exulantů v Irsku.⁹⁴

Pozoruhodnou osobnost představuje také právník jménem Brian F. Havel (*1958), který je synem sklářského designéra Miroslava Havla, a napsal o svém otci, jeho původu a působení v Irsku knihu s názvem *Maestro of Crystal* (2005). Nyní působí na právnické fakultě De Paul University v Chicagu jako ředitel International Aviation Law Institute, kde se zabývá mezinárodním zákonodárstvím v letectví. Zaznamenání hodný je rovněž syn cukrovníka Alfréda Navrátila, farmář a pěstitel řepy Allan Navrátil z Ballinacurra v Corku, který rovněž patřil k těm, kteří nezapomněli na svůj český původ a čas od času spolupracoval s *The Irish Czech and Slovak Society*, kde např. na výzvu Geralda Turnera přednášel o Česích v Irsku.⁹⁵

Závěr

Přehled česko-irských styků v druhé polovině dvacátého století zdál se být nejprve tragickou přehlídkou ztraceného času na straně české, a z toho vyplývajícího nezájmu, ba nechuti, na straně irské. Je zřejmé, že v určitých obdobích příslušného půlstoletí byl příklon ke stereotypům oficiálně traktovaným o té druhé zemi velmi silný. Na irské straně byly v obecném povědomí Češi zakotveni často jako komunisté a neznabozi, případně jako husité. Z tohoto antikomunistického paušalizujícího snu bylo možné v Irsku poprvé procitnout nejprve v srpnu 1968. Obecná česká představa o Irech byla

⁹⁴ Andy Pollak: An Irishman's Diary, in: *The Irish Times* 31. 10. 1995, s. 13; týž: Exhibits Reveal Historic Irish Exodus, in: *The Irish Times* 24. 12. 1997, s. 6; týž: An Irishman's Diary, in: *The Irish Times* 18. 4. 2011, s. 13.

⁹⁵ *The Czechs in Ireland. A Talk Given by Allan Navrátil to Members of The Irish Czech and Slovak Society on Thursday 25th May 1995.* Soukromý tisk pro členy The Irish Czech and Slovak Society.

pochopitelně podobně stereotypní: Irové byli jednoduše radikální katolíci, kteří jsou pověreční a odmítají antikoncepci a potraty. Mnozí Čechoslováci navíc nebyli schopni odlišit v komunistických médiích neustále traktované násilí a teroristické útoky v takzvaném Ulsteru od událostí v Irské republice a považovali většinu Irů za teroristy a Irsko za zemi rozvrácenou ustavičnými boji. Ulster jim byl přímo synonymem Irska. Komunisté, navzdory tomu, že neměli s Irskem diplomatické styky, stáli na straně irských nacionalistů proti britskému imperialismu. Takové stereotypy a paradoxní postoje po roce 1989 rychle zmizely a nastala čilá kulturní výměna, která byla mnohdy založená na časově velmi vzdálených základech; tyto základy však díky své kvalitě působily celá desetiletí.

V Čechách byl příkladným aktivistou zejména překladatel Aloys Skoumal, který byl v Irsku prvně již roku 1926 a byl silně ovlivněn nakladatelem Josefem Florianem, jenž moderní anglo-irskou literaturu prosazoval již na začátku století. Na irské straně jsou nezanedbatelné aktivity mnoha českých exulantů, kteří přišli do Irska již v polovině třicátých let, mnozí sem utekli před Hitlerem roku 1939, další po komunistickém puči 1948 nebo po roce 1968. Osudem těchto lidí však na dlouho nemělo být pěstování kulturních styků, ale založení nové existence pro sebe a pro svou rodinu. Je zřejmé, že zcela nový impuls do česko-irských styků přináší zejména exulanti po srpnu 1968. Jsou to osobnosti opravdu mimořádné, mezi nimiž nalezneme významné lékaře, jazykovědce i hudebníky.

Po zveřejnění Charty 77 prudce stoupla také informovanost irských novinářů o Československu, snižuje se počet převzatých agenturních zpráv, někteří irští publicisté získávají kontakty na československý disent zvláště prostřednictvím Amnesty International a to se odráží v množství návštěv českých exulantů v Irsku nebo dokonce návštěv irských osobností v Čechách. Konec osmdesátých let již naznačuje jistou propustnost hranic, která se završila zhroucením režimu po pokusu o radikální vnitrostranické změny.

Po roce 2000 se česko-irské aktivity zmnožují natolik, že se dostávají na úroveň běžných kulturních styků mezi dvěma evropskými zeměmi a jsou tak nadále pro bezpočet událostí téměř nesledovatelné. Ostatně také námi předkládaná zpráva o česko-irských stycích v druhé polovině dvacátého století nemůže s ohledem na vyměřený prostor obsahovat všechny informace, které jsou o těchto stycích známy. A tak by měl tento první ucelenější pokus o zpřehlednění česko-irských styků sloužit spíše jako výzva k dalšímu bádání na tomto poli.